

Pan nadučitel Antonín Lang

Příchod do Podolí

Antonín Lang se narodil 5. července 1857 v Lošticích na Moravě. Trojtřídní národní školu navštěvoval v rodné obci, tři třídy německého vyššího gymnázia v Uničově, dva ročníky německého učitelského ústavu v Olomouci a poslední dva ročníky na českém učitelském ústavu v Brně, kde 28. června 1876 maturoval. Dekretem c. k. okresní školní rady v Hranicích byl v srpnu téhož roku ustanoven prozatímním učitelem v Drahotuších u Hranic, později „...*tamtéž ustanoven byl dekretem veleslavné c. k. zemské školní rady definitivním učitelem*“. Získání tohoto dekretu předcházelo další studium a složení zkoušky učitelské způsobilosti na českém učitelském ústavu v Brně v roce 1881. V Drahotuších, kde působil až do roku 1882, poznal také Františku Bártlovou, svoji pozdější manželku.

Dlouhých deset let, od 1. září 1882 až do 24. února 1892, působil jako učitel v Komíně, tehdy ještě obci na okraji Brna. I v tomto období se věnoval dalšímu vzdělávání. Denně po skončení odpoledního vyučování docházel do Brna na kurz pro budoucí učitele na měšťanských školách, později „...*byl mimořádným posluchačem na vysokých školách technických v Brně, podrobiv se tam i zkouškám z oboru hospodářského a z účetnictví*“.

Takto připraven se rozhodl přijmout uvolněné místo nadučitele a správce školy v naší obci, které od roku 1856 zastával František Lorenc. Bezprostřední dobu před nástupem nového nadučitele zachycuje školní kronika:

„...*bývalý pan nadučitel minil se v sobotu dne 20. února se žáky rozloučiti. Nový nadučitel přál si, aby rozloučení bylo slavnostní, a aby se ho zúčastnila celá obec. Proto týden před odjezdem pana nadučitele zajel si do Podolí, aby s představenstvem obce záležitost tuto vyjednal. V pátek 19. února obdržel však dopis od dp. děkana šlapanského, aby nikam nejezdil, že pan Lorenc časně z rána ve vší tichosti odjede. Zůstal tedy Antonín Lang doma a nikam nejel.*

V sobotu tedy, dne 20. února o 9. hodině ranní, rozloučily se dítky se svým nadučitelem v místnostech I. třídy. Žákyně Marie Klimešová poděkovala panu nadučiteli za lásku a péči, kterou jim věnoval, a za to, že je učil a vychovával, aby z nich byli hodní a rozumní občané. Na důkaz úcty a lásky podala panu nadučiteli pěknou kytici. Slečna učitelka taktéž mu děkujíc rozloučila se s ním. Za místní školní radu rozloučil se s panem Lorencem správcem velkostatku pan Karel Štěpánek, továrník pan Rudolf Japp a někteří jiní občané také do školy přišli.“

Výše uvedený zápis je z pera Antonína Langa, který po příchodu do obce založil novou školní kroniku a na jejích vstupních stranách pak zpracoval historii školy od roku 1794.

Na novém působišti však brzy poznal, že vztah radních ke škole a nadučiteli Lorencovi nebyl dobrý. Dalším zápisem v kronice se tedy snažil jeho dlouholetou práci ocenit. Píše:

„...*odešel ze školy navždy muž, který své nejlepší síly zdejší škole a obci věnoval, který všechnu svou píli a vědění obětoval rozkvětu školy zdejší i obce. Dle zanechaných úředních spisů a pomůcek, jež sám vyrobil, seznali jsme, že byl pilným a vzdělaným učitelem. Stárnuv toužil po odpočinku, jehož se mu letos dostalo.“*

Dne 24. února 1892 odjeli Podolští do Komína, aby svého nového nadučitele přestěhovali. Tuto událost zaznamenal pod titulkem *Uvítání pana nadučitele Langa* i deník Hlas:

„...hned od ranního šera jevil se u nás jindy nevidaný ruch. Škola okrášlena prapory v barvách národních a ověčena zelení a kvítím. Před vchodem do školy budovala se slavnostní brána, na níž lze čísti bylo nápis: ‚Vítejte nám, pane nadučiteli!‘

Po poledni vyšel ze školy průvod dítek a před ním na bujných ořích pyšnila se naše omladina v krojích národních. Za žáky vedenými slečnou učitelkou Kateřinou Škrochovou šly místní úřady a mnoho obecenstva. Na hranicích obce stanul průvod, avšak banderisté jeli dále. Když dojeli až k povozu, na němž do obce naši vjížděl nový náš pan nadučitel Antonín M. Lang, obrátili a doprovodili jej až k průvodu, který na hranicích obce příchozího očekával.

Když povoz stanul, zanotila hudba národní hymnu. Slečna učitelka uvítala jménem školy a jedna žačka jménem dítek svého nadučitele. Druhá dívka podávajíc příchozímu skvostnou kytici z růží taktéž jej oslovila. Pan nadučitel za uvítání poděkoval a k žákům promluvil několik slov, nabádaje je k pobožnosti a poslušnosti. Potom jménem obce uvítal pana nadučitele starosta pan František Daněk. Za zvuků hudby i střelby z hmoždíře ubíral se průvod k obci. Před vkusně okrášlenou školou uvítal nového pana nadučitele jménem místní školní rady pan Karel Štěpánek, předseda místní školní rady a správce velkostatku, pak pan továrník Rudolf Japp. Radní pan Kepák odevzdáváje klíč školy panu nadučiteli oslovil jej též přiměřenou řečí. Na toto uvítání pan nadučitel též vhodně odpověděl. Když do budovy nového správce školy byli doprovodili, rozešel se průvod. Za nedlouho potom sešli jsme se všichni i naše omladina v hostinci, abychom den slavnostně započatý také slavnostně dokončili.“

První kroky v podolské škole

Již při nástupu do nového působiště Antonínu Langovi neušlo, že vztahy mezi obecními zastupiteli a místní školou nejsou v dobrém stavu. Skutečnost, že se nikdo z nich nezúčastnil rozloučení s odcházejícím nadučitelem Františkem Lorencem, to jen potvrzovala. Začal se tedy o problém zajímat hlouběji. Obrátil se především na bývalého nadučitele s požadavkem o poskytnutí některých osobních údajů, ale *„...ten nic nesdělil, ačkoliv požádán byl. Teprve když kronika tato dopisována byla, nalezen byl mezi starými listinami koncept nějaké žádosti, z níž některá data o bývalém panu nadučiteli vyjímáme“*.

Z těch je potom možné sestavit jeho stručnou profesní kariéru. František Lorenc nastoupil svoji učitelskou dráhu v roce 1845 jako učitelský pomocník v Rohozné v Čechách. V letech 1846–1847 pak působil na škole v Borové u Poličky, odkud odešel do obce Kurov na panství Bystré. Učitelskou zkoušku složil v roce 1848. V roce 1852 odchází do Šlapanic, kde setrval až do začátku roku 1856 s tím, že zajížděl vyučovat také do Ponětovic. V únoru téhož roku přišel do Podolí, kde působil až do roku 1892, kdy odešel na odpočinek. Spolu se svým synem se usadil v Husovicích, tehdy ještě obci na okraji Brna.

Prvním úkolem, který si Antonín Lang na novém působišti dal, bylo zavedení kázně, protože ta *„...zvláště ve druhé třídě byla špatná. Důkazem toho je, že důstojný pán Josef Cejpek po tři týdny do školy ani nechodil a prohlásil, že dříve choditi nebude, dokud nebude lepší“*.

Když slečna učitelka po odchodu pana Lorence po půl dnech vyučovala, musela mít ve třídě výpomoc v osobě místopředsedy místní školní rady.

Nemíníme pana Lorence z této špatné kázně obviňovati. Byliť toho příčinou spíše mnozí nerozvážní sousedé a zvláštní poměry. Pan nadučitel hněval se na celou obec a obec naň pro příčiny malicherné a hlavně osobní. Když konečně panu Lorencovi i obecní pole vzali, a syna, který ženat jsa s otcem dohromady bydlel, z bytu vypověděli (ač z bytu neodešel), tu nevole dostoupila snad nejvyššího stupně.

Velikou příčinou těchto nepříjemností byla uražená ctižádost a domýšlivost obou Kepáků, otce Tomáše a syna Mikuláše. Obecní zastupitelstvo chytilo, že se dalo strhnouti záští těchto dvou mužů a hlasovalo většinou pro návrhy těchto dvou mužů, jež škodny byly ve svých následcích nejen nadučiteli, ale i celé škole. Sluší tudíž tyto dva muže, ač za přátele školy se vyhlášují, považovati za největší nepřátele pokroku a výchovy zdejší mládeže, neboť kdyby tito dva nebyli počali proti panu Lorencovi z osobních a malicherných příčin brojiti, pak by se nebyla zášť proti nadučiteli roznesla po vsí obci a kázeň nebyla by tím trpěla.

O nadučiteli mluvilo se mnoho, a rozumí se, že při podobných třenicích i mnohé nerozvážné slovo před dětmi se promluví, a tím k nekázní školní základ klade. Dítě doufá, že bude od otce podporováno, učitele neposlouchá a všelijak jinak zlobí. Toť hlavní příčina nekázně ve škole“.

Antonín Lang přicházel na svoje nové působiště s jasnou koncepcí výuky, ale výše uvedený stav věcí ho postavil před nečekanou překážku. Brzy však našel řešení i tohoto problému: „...mnohá věc v krátké době se změnila. Největší žáci obdrželi zatím úlevu a mladší chtějí nechtějí zvykati museli kázní. Založen též nový řád školní, jež i rodiče schválili ve zvláštní, do školy svolané schůzi.“

Ta se konala na konci března roku 1892 a informaci o ní přinesl ve svém prvním dubnovém čísle deník Hlas:

„...aby rodiče se školou se seznámili, aby jim vyloženy byly zásady, jimiž se škola při vzdělávání řídí, aby rodiče a škola ve shodě na zvelebení dítek působili, svolal učitelský sbor podolský rodiče do školy ku přátelské poradě. Sešlo se jich mnoho, nad očekávání mnoho, otcové a matičky, z čehož zajisté každý usoudí, že rodiče zdejší důležitost výchovy pochopili a uznávají.

Nadučitel pan Antonín Lang přivítav rodiče, přečetl nejprve řád školní, pro školu zdejší sestavený, a přičinil k některým odstavcům patřičné poznámky. Přítomní s řádem školním souhlasili, ba i hovoru o tom se zúčastnili.

Učitelka slečna Kateřina Škrochová vyložila význam Komenského, jehož třistaleté narozeniny právě oslavujeme, a ukázala, jak vyučovalo se ve škole před Komenským a jaké vyučování zaváděl Komenský. Na potvrzení svých slov přečetla doklady z ‚Labyrintu světa a ráje srdce‘ a pak z ‚Informatoria‘.

Velebný pán Josef Cejpek promluvil o vychování křesťanském v rodině. Řeč jeho, doložená příklady ze života, mile se poslouchala. Ku konci správce školy poděkovav za tak četnou návštěvu, ptal se přítomných, přejí-li si příště opět podobnou schůzi. Přítomní rodičové jednomyslně projevili přání, aby nikoliv ‚až někdy‘, nýbrž ‚brzy‘ zas a často podobné schůze se uspořádaly.

Sbor učitelský zajisté rodičům vyhoví a příště také o dějinách, o zdravotnictví, o pokroku v hospodářství a jiném vykládati bude. Schůze tyto budou mocnou páskou, pojící školu s rodinou, a s nemalým budou prospěchem nadějí naší – dětkám našim.“

Dny za katedrou

Na prvním setkání s rodiči pan nadučitel vycítil, že původní bariéra vzájemné nedůvěry byla prolomena, a proto se s rodiči dohodl na příští schůzce v květnu. Byl si

dobře vědom, že je nutné začít s osvětou u rodičů, aby ti potom byli ochotni dopřát vzdělání svým dětem. Během této přednášky:

„...pan nadučitel vyložil život našich předků v pravěku. Slečna učitelka promluvila o ženských ručních pracích vůbec, a v návodném vyšívání zvlášť. Školní stěny zdobeny byly skvosty návodného vyšívání, jež ředitelství ‚Pokračovací dívčí školy Vesniny‘ v Brně laskavě zapůjčilo. Velebný pan Josef Cejpek promluvil o dějinách vůbec, pak o důležitosti dějin a kterak se mnohdy dějiny úmyslně falšují.“

Setkání se opět setkalo s mimořádným ohlasem, a tak byla další schůzka dohodnuta již na polovinu června. Tentokrát si učitelé připravili na rodiče i připomenutí jejich povinností:

„...pan nadučitel ukázal, kterak vyučovalo se ve škole dříve a kterak nyní, což znázornil na básni z III. čítanky ‚Sirotkovo lůžko‘.

Žádal též od rodičů, aby dítě svých v čas školní na pole nebrali, ale domluvivše se s rodiči chudšími, po vyučování vzali si několik chudších žáků například na protrhávku a jim za práci několika krejcarů dali, za něž by si žáci školní potřeby kupovali.

Potom vykládal velebný pan Josef Cejpek o vývinu peněz z dob nejstarších až na doby nynější, o výměně zboží, o bankách a obchodech bankovních. Konečně přednesla slečna učitelka řeč o poslušnosti. Vyvodila, že k tomu, aby dívky byly poslušny, třeba shody rodiny se školou a důslednosti rodičů i učitelů, neboť ona jest základem poslušnosti dítěte.

Vedle kázně měl nadučitel na zřeteli vědomosti žákovské. Bývalý pan nadučitel poslední školní rok často churavěl, a žáci nad to vědouce, že starý pán brzy odejde, nijak učit se nechtěli. Látka učební nebyla daleko tak probrána, jak a kam až probrána býti měla.

Ve druhé třídě 34 žáci neuměli násobilky, mnozí neuměli ani větších čísel psát. Mluvnické vědomosti byly velmi chatrný. Vědomosti z realii čerpali žáci z poznámkových knížek, jež jedni od druhých opisovali. Slabším kreslili silnější žáci. Písmo veskrze neúhledné. Na základě těchto vědomostí a schopností žákovských sestavil nadučitel pro tento rok zvláštní učebnou osnovu a všichni žáci zařazení do I. oddělení.“

Škola se však, i se svým zázemím, nenacházela v lepším stavu. Proto i na tomto poli bylo co dohánět:

„...poněvadž zapotřebí bylo do tříd různých oprav a částí náradí školního, a škola pomůckami chatrně zásobena byla, žádal nadučitel, by mu místní školní rada dovolila z fondu školního potřebné věci pro školu zakoupiti. Vydání stolařská zapravila obec.

Do kabinetu zakoupena veliká skříň, na schody držadla, do tříd opraveny tabule, zakoupeny věšáky, lavory a jiné. Byly také zakoupeny a do inventurních seznamů zapsány učební pomůcky a knihy.

Nápisy nade dveře a obrazy školních pravidel, desatera Komenského a přísloví udělal nadučitel.“

Školní kronika, pečlivě vedená úhledným rukopisem pana nadučitele, dává i dnešnímu čtenáři zajímavou představu o tom jak kdysi vypadala výuka a jakou cestu bylo nutné za vzděláním projít. Tento dokument z roku 1892 je tím cennější, protože zachycuje i poměry v obci:

„...aby návštěva školy se zlepšila, dával nadučitel každý měsíc nedbalé rodiče předvolati před místní školní radu, aby jim potřebu navštěvovati školu v dobrém vyložil. Někteří rodiče uposlechli a dívky své do školy pilněji posílali. Jiní neuposlechli, ano i posměch z předvolání si tropili. Ti konečně udání byli c. k. okresní školní radě, která je vězením potrestala.

Některé sprosté rodiče byl nadučitel nucen žalovati u trestního soudu pro urážku na cti, protože bez ohlášení vešli do třídy a tam si zcela podomácku počínali. Žalovaní byli potrestáni vězením.

I na odrostlou škole mládež pamatoval a cvičil ji každou neděli ve zpěvu. Toto cvičení brzy zaniklo, pro opozici zdejších sociálních demokratů, jimž zdejší nadučitel jest solí v očích. Aby zbudoval hráz proti sociálně demokratickému přívalu, jímž i škola trpěla, svolal na den 17. července veřejnou schůzi, na níž vyložil potřebu lásky k vlasti a k náboženství.

V zimě počal hráti s omladinou divadlo ve prospěch školy. Ze tří her divadelních zbylo asi 58 zlatých, jimiž splacena část požadavku za harmonium pro školu koupené.

Poněvadž při zdejší škole bylo velmi mnoho knih c. k. školním knihoskladem darovaných, podělil nadučitel hned první týden svého zdejšího pobytu všechny chudé žáky jmenovanými knihami.

Knihovna školní rozdělena na tři díly: knihovnu učitelskou, knihovnu žakovskou a knihovnu pro lid. Žakovskou knihovnu rozdělil na tři stupně dle stáří. Knihy švabachem psané daly se do knihovny pro lid. Žakovské knihy četli učitelé a zapsali krátký obsah, jakož i posudek do zvláštní knihy.

Od 20. dubna vyučovalo se ráno o sedmé hodině. V neděli chodily dívky se svými učiteli na mši svatou do kostela (pozn.: tj. do kostela Nanebevzetí P. Marie ve Šlapanicích).

Aby u vyučování v obou třídách jevila se součinnost, navštěvoval správce školy první třídu a slečna učitelka chodila občas do druhé třídy.

Občas chodili učitelé se svými žáky do lesa, kde se hrou bavili. Dne 13. dubna byli pak se svými žáky v Brně ve zvěřinci, v kostelích u sv. Jakuba a na Petrově, konečně v průmyslovém museu.

Dne 30. června byli všichni žáci v Juliánově, aby spatřili J. V. císaře pána, když tamní obcí jel z vojenského cvičení.

Správce školy zasazoval se o zřízení štěpnice. Vele důstojná kapitula brněnská nechtěla však pole na štěpnici pronajmouti, proto záležitost tato odložena.

Mimo zakoupené pomůcky obohacena škola různými dary. Tak důstojný pan Eichler, katecheta v Brně daroval 35 svazků a pan Josef Barvič, knihkupec v Brně 40 svazků různých knih. Pan Josef Blažek, mlékař v Podolí do síně hodiny, důstojný pan děkan šlapanský dva obrazy anděla strážce a různí dárcové všeliké maličkosti.

Aby rodičům ukázal se výsledek vyučování ručním pracím, zřízena dne 24. července výstava ručních prací. Výstava byla četně navštívena. Navštěvovatelé dobrovolně složili 3 zlaté a 30 krejcarů chudým žákům na bavlnu.

Aby na krasocit a povahu svých svěřenců působil, rozdával správce školy školním dítkám kvítí. Na podzim roku 1892 a na jaře 1893 rozdal na 300 rozličných kvítek.

Poněvadž v pedagogických listech učitelé často čítávali o pokrocích v novotách u vyučování na Vyškovsku, vyprosili si učitelé u c. k. okresní školní rady, aby směli některé školy tamního okresu navštívit a vyučování ze dne návštěvy na jiný den přeložit.

Navštívili školu v Pozořicích a školu v Sivicích. Učitelé viděli mnoho nového a dobrého, což do měsíčního protokolu zapsali. Zvláště se jim líbila čistota v obou školách vůbec a v Sivicích zvláště.

Ku konci školního roku bylo (bez úleváků):

V I. třídě 43 chlapců a 40 děvčat = 83 žáci

Ve II. třídě 36 chlapců a 35 děvčat = 71 žáků

Dohromady 79 chlapců a 75 děvčat = 154 žáků

Zápis školního roku v kronice uzavírá tabulka o návštěvě školy za druhé pololetí roku 1892. Je z ní na první pohled patrné, že se docházka v poměrně krátké době zlepšila.

I když bylo velmi těžké změnit v obci po léta panující poměry, zápisy následujících školních ročníků ukazují, že se pan nadučitel Antonín Lang rozhodně nehodlal vzdát. A oba pak, pana nadučitele a slečnu učitelku Kateřinu Škrochovou, čekalo nemálo problémů.

Poslání pedagoga

Pečlivě plánované cesty na zkušenou do okolních škol brzy splnily svůj účel. Vedly nejen k poznání jiného prostředí, ale také k prohloubení praktických znalostí. I když prvořadým úkolem pedagogické práce v podolské škole zůstávalo zvyšování kázně a zlepšení docházky žáků, přesto se učitelé snažili zavádět nové učební metody.

V tomto směru je možné ve školní kronice nalézt svým obsahem nepříliš jasný zápis o používání tzv. „tečkovaných sešitů“ pro hodiny kreslení. Snad se jednalo o nějakou formu předtištěné osnovy, která dětem při kreslení vedla ruku. Nová metoda pak zřejmě spočívala v kreslení na čisté strany sešitů a měla děti přimět k vlastnímu tvůrčímu projevu. V kronice o zavedení této změny stojí:

„...kresliti počali žáci v sešitech bez teček, poněvadž učitelé v minulém školním roce v Sivicích se přesvědčili, že bez teček lépe kresliti žáci se naučí. Ve druhé třídě byly obtížné počátky brzy překonány. Leč v první třídě nejednou přála si slečna učitelka kresliti opět v sešitech tečkovaných, avšak správce školy nesvolil k tomu, odvolává se na protokol měsíčních prací, dle něhož dobrovolně jsme se zavázali kresliti ve třídě bez teček.“

Další novinky na sebe nenechaly dlouho čekat:

„...když pak učitelé zdejší zvěděli, že při učitelské schůzi v Lulči přednášeti bude pan Ludvík Rozsypal, učitel z Bučovic o čtení bez čítanek na prvním stupni, vyprosil správce školy pro sebe a slečnu učitelku dovolenou, aby schůzi té obcovati mohli. Methoda páně Rozsypalova všem se líbila, a pisatel této kroniky přál sobě, aby příštím rokem na zdejší škole tak se vyučovalo. Trest' metody jest tato:

Žákům se ukazují obrazy. Kolik písmen v abecedě, tolik obrazů (a = anděl, b = buben, c = cibule atd.). Umí-li žáci jmenovati jména obrazů, podá se jim pojem hlásky. Žáci jmenují hlásky a určují je na počátku jmen značících věci na obrazech namalované. S přípravou ku psaní počalo se dříve. Ted' počali hlásky zapisovati. Žáci čtou napsané hlásky. Konečně spojují hlásky ve slabiky a slabiky ve slova.

Ku skládání připraví si učitel tabule, na nichž jsou slabiky napsány. Na prvé tabuli jsou všechny souhlásky se samohláskou a (na, ma, da, ra atd.). Na druhé tabuli jsou souhlásky se samohláskou o atd. Potom teprv čtou žáci v čítankách.

V jedné poradě navrhoval správce školy jiný postup ve vyučování počtům. Nynější způsob Močníkův, rozkládati čísla do nejmenších podrobností, nezdá se býti prospěšným, poněvadž si pořad všímá jednotlivých čísel a nikoliv vztahu čísla jednoho k číslům ostatním. Proto pisatel této kroniky navrhl a obšírně návrh svůj zdůvodnil, aby příštím rokem též počtům se vyučovalo.

Nadučitel miní, aby podal se žákům pojem čísel od 1 do 5, pak aby sami poznávali a určovali, oč které číslo jest větší než předcházející, a oč menší než následující. Následuje pojem čísel od 5 do 10. Určování větších a menších čísel než jest číslo dané. Sčítání a odčítání do 10, násobení, měření a dělení do 10. Totéž platí i pro skupiny čísel od 10 do 20 a od 20 do 100.

Zeměpisnému vyučování počalo se vyučovati v přírodě. Když žáci druhé třídy měli poznávati mapu obce a okolí jejího, šel učitel se žáky do obce a do polí, a tam porovnávajíce skutečnost s obrazem naučili se znáti mapu obce i okolí jejího.

Aby v čas protrhávky řepní návštěva školní netrpěla, jak v jiných letech bývalo, domluvil se správce školy se správou dvora zdejšího, že jen úleváci, kteří od správce školy písemnou legitimaci obdrží, mohou po celý den na panském poli protrhávat. Ostatní žáky trpěti bude správa dvora na panském poli jen po vyučování. Když rolníci viděli, že 50 až 60 žáků chodí po vyučování na panské pole a že velký kus práce vykonají, žádali učitele, aby též jim žáky po škole posílal. Činem tím vyhovělo se správě dvora i rolníkům na straně jedné a škole na straně druhé.“

Za celoroční námahu čekala na děti odměna – výlet na konci školního roku. O získání finančních prostředků se postarala škola a místní ochotníci, kteří se hráli několik divadelních představení v obci a v sále restaurace na Pindulce také pro „bedřichovické sousedy“. Výtěžek byl věnován na „poučnou cestu na Velehrad“:

„...v úterý dne 21. května 1894 ráno o 5. hodině jeli vlakem žáci ze Šlapanic do Nemotic. Z Nemotic na Velehrad a zpět do Nemotic šli pěšky (pozn., dobrých 55 km). V Koryčanech viděli dělati ohýbaný nábytek dřevěný. Zastavili se též v chrámu Páně a vykonali krátkou modlitbu. Připsati třeba, že v Nemoticích ve škole snídali to, co od rodičů na cestu byli obdrželi. Na cestě z Koryčan do Stupavy zastavili se u studánky sv. Rocha a poobědvali. Ke čtvrté hodině došli na Buchlov, kde si všechny památky prohlédli. Ze střechy viděli celé naše Slovensko a v dáli kostel na Hostýně.

Za odpočinku vyložil jim správce školy dějiny Buchlova a dějiny Velehradu. O osmé hodině došli na Velehrad, kde v pivovare přenocovali. Nocleh měli zamluvený v klášteře, ale když tam došli, nebylo ničeho připraveno. Po snídani šli do chrámu Páně, jehož památnosti žákům vysvětlil tamní nadučitel pan Joklík.

O deváté hodině vydali se na zpětní cestu, šli na Tupesy a Buchlovice, kde v hostinci poobědvali. Na Stupavě se zastavili ve skelné huti, kde syn tamního správce a nadučitel žákům postup práce vysvětlili. Škoda, že se v huti právě v tu dobu nepracovalo. O šesté hodině došli do Koryčan, kde v hostinci povečeřeli. O osmé hodině vyjeli z Nemotic. Na stanici ve Šlapanicích očekávalo nás pět povozů a sousedé nás zavezli domů.

Již před vycházkou vysvětlil nadučitel žákům paměti těch míst, jež potom navštívili. Na papíře naznačil osady, okolo nichž pojedou a jimiž půjdou, a připsal potřebná data.

Žáků jelo 48. Všem, mimo děti selské, zaplatil jízdné po dráze tam i sem. Mimo to zaplatil všem žákům bez rozdílu v úterý večer po čtvrt litru piva, ve středu v poledne a večer opět po žejdlíku piva, a k snídani po sklenici mléka.

Dne 16. listopadu 1894 byla dopůldne c. k. okresní inspekce s dobrým prospěchem: sloh, čtení, počty a kážeň shledány dobrými, písemné práce a čistota školy byly v pořádku.

Postupem času si pan nadučitel začal uvědomovat, že trnitá cesta za kázní a řádnou docházkou do školy má hluboké a houževnaté kořeny. Po dvou letech svého působení na podolské škole dospěl k poznání, že:

„...pokud pak kázně školní se týká, vždy stěžovali si učitelé na neupřímnost a lhaní dítek. Učitelé seč byli, snažili se neřest tuto aspoň poněkud ze školy vypuditi, odměňujíce všelijak žáky pravdomluvné a upřímné. Snaha jejich byla z části marna, poněvadž počátek zla toho třeba hledati v rodině.

V mnohých rodinách zdejších veliká nekázeň a skleslost mravů panuje. A veliká většina rodičů, jsouce sami nevzdělání, vzdělanosti neuznává a po hmotném majetku velmi baží, proto hledí dítky své při různých pracích všelijak využítkovati. Činem tím brání dítkám svým práce školní konati. V jiných rodinách jsou po celý týden dítky samy sobě ponechány, protože jsou rodiče v továrnách. Děti jsouce takto zbaveny pečlivého oka matčina a rozumného vedení otcova, pustnou.

Pokud klasifikace kázně se týká, usneseno následující:

Úplně přiměřené mravy přísluší tomu žákovi, který chováním svým ni žádné příčiny nezavdal ku stížnostem.

Přiměřené mravy obdrží ten žák, který z nižádného většího přestupku viniti se sice nemůže, ale ve škole učitele a žáky šeptáním a neklidným chováním vyrušuje.

Méně přiměřené mravy přisoudí se tomu žákovi, který většího přestupku se byl dopustil buď vícekrát, buď prvního přestupku nelitoval, aneb učitele lží ještě přelstí mnil.

Nepřiměřené mravy zasluhuje onen žák, který velmi těžkého přestupku se dopustil a nižádné nápravy nejeví.“

Dnes jistě mnohé napadne, že když rodiče i jejich děti o vzdělání příliš nestáli, mohli se učitelé přizpůsobit, odvést svoji práci a o ostatní se nestarat. Pan nadučitel Antonín Lang však viděl dál. Z jeho tvrdošíjné snahy prosazovat vzdělání a životu v obci dodat jistou kultivovanost je zřejmé, že svoje zdejší působení bral jako poslání a dobře věděl co je prospěšnější pro děti podolských sedláků, domkařů a továrních dělníků.

Od národopisu k hospodářské škole

Jak se pan nadučitel pozvolna sžíval s obcí, sám pocítil potřebu také přispět k veřejnému životu. Jelikož si byl vědom ohlasu přednášek zařazených na program několika setkání s rodiči žáků školy, rozhodl se v osvětové činnosti pokračovat.

Archeologie spojená s popisem života v prehistorických dobách a národopis, se zdála být vhodná a žádaná témata. Do jisté míry také souzněla s tehdejšími trendy českého národního uvědomění.

První vystoupení pana nadučitele zaznamenal v polovině ledna roku 1893 deník Hlas. Stalo se tak u příležitosti schůze Jednoty katolické konané v Líšni. Antonín Lang zaujal přítomné přednáškou „o pravém vzdělání“ a dále pak „...promluvil velmi krásně o národopisné výstavě vůbec a výstavce, jež se připravuje ve Šlapanicích“.

Antonín Lang zajížděl k přednáškám do nedalekého okolí po celý rok 1893. Některé z nich zaznamenal výše uvedený deník:

„...Národopisný odbor ve Šlapanicích pořádá v neděli 22. ledna o půl čtvrté hodině odpoledne v sále obecní radnice veřejnou schůzi. Přednáší pan Antonín Lang, nadučitel v Podolí: ‚Národopisná výstavka v prázdninách roku 1893 ve Šlapanicích a jak se máme k ní připravovati‘. Zveme obecnstvo, zvláště starší usedlé susedy a susedky k četnému účastenství.“

Národopisná přednáška v Bedřichovicích se konala v polovině března a jejím účelem *„...bylo vysvětliti potřebu a důležitost národohospodářské výstavy pražské vůbec a naší výstavy ve Šlapanicích zvlášť. Jest zajisté hlavním úkolem výstavy pražské, ukázati veřejnosti, že od dob pradávných národ náš byl národem vzdělaným, ano vzdělanějším než mnozí naši susedé. V tom asi smyslu mluvil na veřejné naší schůzi nadučitel podolský Antonín Lang a ukázal, jak v jednotlivých dobách národ náš byl vzdělaným, co dobrého a krásného kdy vykonal a jak si všeho vážiti máme, co nám ze slavných dob předků našich upomínkou.“*

Ukázal, že věci na oko nepatrné jsou mnohdy velmi důležité, a je tedy sbírat i na patřičné místo odevzdati třeba. Schůze se vydařila, posluchačů byla hojnost; přišli hospodáři a hospodyně i mládež“.

Dne 19. března přednášel opět na schůzi Jednoty katolické v Líšni. Zpráva, kterou přinesl deník Hlas, informuje, že: *„...druhý řečník, pan Antonín Lang, nadučitel z Podolí, dovozoval, jak nutně rolníkovi odborného vzdělání zapotřebí, za tím účelem, aby z půdy rolí svých co nejvíce vytěžiti, potřebu ve své domácnosti rozumně upravit i ovoce své práce co nejlépe zpeněžiti věděl. Odporučoval, aby rolníci syny své na hospodářské školy posílali, by tam tito potřebného odborného vzdělání nabyli. Na konec schůze ještě*

krátce promluvil o národopisné výstavce, která ve Šlapanicích bude uspořádána, a vyzýval, aby líšenští obyvatelé výstavku též obeslali.“

Již za týden navštívil Blažovice, kde přednášel „...o výstavě národopisné. Kdo měl již někdy příležitost pana řečníka poslouchat uzná, že to byl vzácný požitek. Pan řečník vylíčil stručně život Slovanův od nejstarších dob až na naše časy, připomenuv slávy věrozvěstů moravských a některých králů českých. Různými starožitnostmi dokázal pravdivost svých slov.

Déle ukázal pan nadučitel některé ukázky vzorů starého vyšívání moravského a získal tím zajisté velký zájem jak pro předběžnou výstavku šlapanickou, tak pro velkou výstavu pražskou. Bouřlivý potlesk byl panu řečníku odměnou“.

Na konci dubna se uskutečnila hospodářská schůze v Podolí s následujícím programem: „...ve kterém ‚O včelařství‘ promluví pan nadučitel A. Tilhon ze Slatiny; ‚Jakých vědomostí třeba našemu rolnictvu‘ přednese nadučitel Antonín Lang z Podolí“.

V květnu a červnu uspořádal „Národopisný odbor pro Šlapanice a okolí“ další přednášky na schůzích v Sokolnicích, Tuřanech, Chrlcích a Tvarožné. Osvětové činnosti pana nadučitele, v okolních obcích vítané, nebylo v Podolí přáno. Schůze po rodiče a hodiny zpěvu pro mládež byly zrušeny. Na otázku proč, dává nadučitel odpověď:

„...z příčin všelikých. V samém zastupitelstvu obecním ozývaly se hlasy proti této činnosti. Opatrní otcové obávali se totiž, že by učitel jednáním tímto získal si časem zvláštní stranu, jež by snad na obecní volby vliv měla veliký. To ovšem nebylo úmyslem učitelovým, ale snadno státi se mohlo, že by skutečně občané pokročilejší, na schůzích školních o významu školy poučován, byli v obecním zastupitelstvu většinu sobě utvořili. A tohoto se starostliví otcové báli. Aby pak nemístnou agitací škole samé neuškodili, upustil učitel od dalšího tohoto působení mimoškolního, a zasazoval se tím více o zřízení pokračovací školy hospodářské, maje za to, že cíle vytknutého – vzdělání lidu – přece dosáhne.

Ku posouzení smyslu, jaký zdejší občané pro školu jeví, stůj zde ještě tento doklad. Když pisatel této kroniky na své nynější místo se přestěhoval, chodili různí lidé, otcové i matky, jej osobně přivítati. Lichocením všelijaké nemělo konce. Brzo však poznal nadučitel pravou příčinu tohoto jednání. Jedna matka přála si pro 11 leté děvče úlevu, jiný otec chtěl, aby mu správce školy 13 letého kluka ze školy propustil, a tak každý měl nějakou bolest. Všeliké námítky správce školy byly marny. A když jim nevyhověl, počali jej pomlouvati, jemu nadávati a vyhrožovati a nař u místní školní rady si stěžovati.

Rozumí se, že pomlouvační a mstiví lidé jeden druhého k panu místopředsedovi posílali. Správce školy sám po dvakráte svolal místní školní radu a několikrát pana starostu a pana radního Drlíka, aby pomluvy a žaloby vyšetřili. Pokaždé se přesvědčili, že žák zlomyslně rodiče obelhal. A co učinila místní školní rada na obhájení autority učitelovy? Nic, poněvadž prý nemá moci žáky trestati.“

Jisté satisfakce se však panu nadučiteli dostalo prosazením svého projektu na založení hospodářské školy v Podolí. Stalo se tak na podzim roku 1893. Na pořízení školních pomůcek a potřeb přispěl Hospodářský spolek pro brněnský okres a Cyrilo–metodějská záložna. O zahájení vyučování informoval deník Hlas:

„...v neděli dne 12. listopadu o druhé hodině odpolední zahájí se v místnostech školních vyučování na pokračovací hospodářské škole v Podolí s následujícím programem:

1. Předseda místní školní rady uvítá hosty a navštěvovatele školy.
2. Správce školy Antonín Lang promluví o důležitosti pokračovacích hospodářských škol vůbec a hospodářského vzdělání zvlášť.

Prospěch dobré věci toho žádá, aby okolní pánové hospodáři a jejich synové v neděli k otevření této tak důležité pro rolníky školy najisto došli. Po zahajovacích promluvách

bude rozhovor o tom, zdali by nebylo záhodno v okolí našem občas pořádati hospodářské besídky. Mladší hospodáři a synové hospodářů z okolních osad mohou tuto školu též navštěvovati, poněvadž vyučovati budeme vždy večer od listopadu do konce března.“

Již 30. listopadu se mohli o činnosti hospodářské školy čtenáři Hlasu dočíst, že:

„...v neděli 12. listopadu bylo zahájeno vyučování ve školní budově. Předseda místní školní rady, pan Karel Štěpánek, správce velkostatku, uvítal domácí i přesporní hosty, jakož i navštěvovatele školy.

Správce školy Antonín Lang, vykládal o významu odborného vzdělání hospodářského. Přirovnává stav selský ke stavům jiným, dovodil tím větší potřebu vzdělání pro stav rolnický a přál sobě, aby každý rolník, pokud stavu jeho se týká, vzdělán byl nejen theoreticky i prakticky ve všech odvětvích hospodářství, ale aby byl i počtářem, obchodníkem a průmyslníkem.

Kdo počítá, nejen že majetek zachová, ale on jej i rozmnoží. Rolník obchodník ví nejen, kde potřebné věci a stroje třeba nakupovati, ale on ví též, kde své výrobky výhodně prodati může. Největší výhodou pro rolníka jest, je-li zároveň i hospodářem průmyslným, zužitkuje-li totiž, pokud možno, sám doma své výrobky. Tím směrem nesla se řeč zahajovací.

Z přesporních velmi pilně chodí do školy jeden žák z Tvarožny, čtyři z Bedřichovic a devět z Jiřikovic. Zajisté, že všichni ti zasluhují uznání. Že jiřikovští tak čteně školu navštěvují, toť zajisté zvláštní zásluhou tamního nadučitele, pana Hudečka, který rodiče pilně pobízel, aby syny své do školy posílali a sám s nimi tak dalekou cestu váží. Tato píle všech přesporních nechť je příkladem některým domácím jinochům k pilné návštěvě večerní.“

Odchod z Podolí

V roce 1897 Antonín Lang z Podolí odchází. Důvod svého rozhodnutí neuvádí, jen školní kronika se o této události krátce zmiňuje:

„...dne 16. března přestěhoval se správce školy, nadučitel Antonín M. Lang, do Žabovřesk u Brna, aby převzal správu tamní školy, kterou zaměnil s nadučitelem Václavem Kubicou, který navzájem převzal správu zdejší školy. Změna tato stala se následkem dobrovolné, úředně schválené záměny míst.“

Když se s obcí loučil, jistě bilancoval a ohlížel se za vším, co v obci prožil. Nebylo mu lehké, když si vybavil, kolik úsilí věnoval třeba jen tomu, aby byla budova školy rozšířena, když nakonec zůstalo pouze u plánů. Školní kronika, v té době psaná jeho rukou, k tomu poznamenává:

„...v červenci roku 1893 jednalo se opět v obecním zastupitelstvu o škole. Správce školy navrhoval, aby se boční průčelí (obrácené k Pindulce) rozšířilo o tři okna, čímž bychom dvě třídy získali. Do spodní třídy chodilo by se z chodby, která vede k bytu slečny učitelky. Do vrchní třídy upravily by se dveře z chodby hořejší. Stavbu by bylo lze provést asi za 2000 až 2500 zlatých. Proti návrhu tomu vystoupila opět dvojice Kepáků, a také skutečně většinu přemluvili, aby hlasovala proti návrhu. Oba vymlouvali se na špatné finanční poměry. Diviti jest se členům místní školní rady, kteří ve schůzi místní školní rady hlasovali nejen pro rozšíření, ale i pro stavbu školy, a v obecním zastupitelstvu jednali naopak. A tak již od roku 1888 vleče se rozšíření na velikou škodu žáků zdejších.

Podobně dělo se s návrhem na zřízení školní štěpnice. Šlapanský cukrovar propůjčil škole 1,5 měřice pole. Jednalo se o plot k této zahradě. Tu opět Kepákové zúmyslně

velmi vysoký rozpočet učinili, jen aby návrh, který od nich učiněn byl, neprošel. Správce školy prohlásil, že bez plotu nebude štěpnici zřizovat.

Návrh správce školy na zřízení pokračovací hospodářské školy byl by postihl osud dřívějších návrhů, kdyby pisatel této kroniky nebyl se písemně zavázal, že školu na svůj náklad zřídí. Většina členů obecního zastupitelstva s návrhem souhlasila, jediný Kepák Tomáš vytasil se s výmluvou, že škola ta jen rolníkům prospěšna bude a nikoliv domkařům, kteří do továren chodí a jichž jest v obci většina. Mluvil opět tak dlouho, až většinu přemluvil. Proto zavázal se správce školy, že zdarma učití bude, že pomůcky, světlo a otop zakoupí ze svého. Vymínil si, že případné remunerace (pozn.: peněžité odměny) a subvence budou jeho majetkem“.

Se svým projektem Hospodářské školy byl nakonec úspěšný, a to i v tom směru, že získal dva významné sponzory na pořízení školních pomůcek. Byl to Hospodářský spolek pro brněnský okres a Cyrilo–metodějská záložna.

S odstupem času je jen velmi těžké posoudit pravou příčinu těchto neshod. Jisté však je, že nastupoval věk strojů, který soustředil dělnictvo kolem průmyslu; to si zde pak posilovalo svoje tendence k sociálním požadavkům. Proti členům socialistické strany, s červeným karafiátem v knoflíkové dírce, se tak objevil bílý karafiát členů strany křesťansko–sociální. Mnohé články z dobového tisku ukazují, že ani naše obec, ke své vlastní škodě, nebyla ušetřena tvrdých střetů obou ideologií.

Když byl v červnu 1895 ustanoven samostatný odbor Sokola v Podolí, stále však ještě pod vedením mateřské jednoty ve Šlapanicích, byla uspořádána valná hromada, na které byli zvoleni první funkcionáři:

starostou	– Antonín Lang, řídící učitel
náměstkem	– Romuald Drlík, radní a místní rolník
náčelníkem	– Vincenc Mertl, místní rolník
jednatel	– Karel Kalvoda, tovární dělník
pokladníkem	– Jan Mrázek, tovární dělník

Složení výboru ukazuje, že se k práci v tělocvičném spolku sešli občané bez zřetele na svůj sociální původ, společenské postavení a politickou orientaci. Stejně tak ideály společné práce převládly, když se ve stejném roce rozhodlo o stavbě kostela sv. Jana Nepomuckého. V protokolární knize TJ Sokol to dokládá následující zápis: „...byly svolány schůze všech spolků, by se pořádal společný výlet do Borků a čistý výnos by se věnoval na stavbu kostela.“ Organizátorem této akce byl Antonín Lang.

Když v roce 1896 začala stavba kostela pro nedostatek finančních prostředků váznout, obrátili se členové stavebního odboru na Antonína Langa s žádostí o pomoc. Ten neodmítl, a tak se stavba brzy viditelně pohnula kupředu. Tuto proměnu obec ocenila tím, že mu na návrh Romualda Drlíka bylo uděleno domovské právo, které jinak mohl získat až po deseti bezúhonných letech pobytu v obci.

Na stole starosty i správce školy však stále ležela nevyřízená agenda, která obě strany nespojovala, ale přinášela problémy. Byly to letité potřeby školy, a z nich především nutnost stavebních úprav budovy. Proto pan nadučitel trpělivě a pravidelně oprávněné požadavky obecním zastupitelům připomínal a stále neuspokojen dosaženými výsledky do školní kroniky zapisoval:

„...rozšíření, vlastně přístavba, školy dosud se neuskutečnila. Ze všech návrhů uskutečnila místní školní rada jen ten návrh, že dala opravit v I. třídě, lavice, ačkoliv jistý důstojník za to, že obdržel v Podolí právo domovské, 100 zlatých na nové školní lavice věnoval.

Aby obecní zastupitelstvo i místní školní rada zhostili se přístavby školy, podali společnou žádost (ač ve schůzi místní školní rady o tom jednáno nebylo) za vyučování polodenní, dokládající je chudobou obce a několikaletou neúrodou.“

„...přístavba školy opět se neuskutečnila, poukazováno na špatnou polní úrodu. Slavná c. k. okresní školní rada vyzvala místní radu školní, aby do konce února (pozn. 1895) předložila plán a rozpočet. Místní školní rada odstoupila celou záležitost obecnímu zastupitelstvu a to ve věci ani nejednalo. Příčinou neochoty ku stavbě školy jest neuvědomělost; neníť z rozhodujících osobností nikoho, kdo by upřímně přál většímu vzdělání mládeže.

Když však v červnu vyskytla se myšlenka stavěti v místě kostel, tu zapomnělo se na špatnou úrodu polní, a místní úřady chopily se vší energií, což zajisté chváliti třeba, a vší silou snažily získati potřebný kapitál. Na stavbu školy zapomnělo se úplně.“

„...pokud rozšíření školy, vlastně přístavby, se týká, jest pisateli kroniky totéž napsati, co psal roku loňského.

Když správce školy seznal, s jakým zápalem chopil se starosta obce pan Romuald Drlík stavby kostela, žádal jej, aby – nemínil-li obec školu přístavovati, – aspoň na výnos slavné c. k. okresní školní rady, jímž se místní školní radě ukládá plány předložiti, odpověděla, že přístavbu poříditi nemůže.

Pobídka ta působila na pana starostu tak, že mínil správce školy úřadům udati jako nepřitele církve katolické vůbec a stavby nového chrámu Páně zvlášť, – jak sám se přiznal. Správce školy upozornil pana starostu na následky, jež by pro něho podobné udání míti mohlo, a pan starosta uznal svou chybu.“

Z poslední citace ze školní kroniky je patrné, že vztahy těchto dvou významných představitelů obce a jejich úřadů nebyly vždy idylické. Období vzájemného respektu a uznání střídaly chvíle tvrdého vyjednávání. Na obou leželo břímě jejich úřadu a povinností, které mnohdy stály ve vzájemném protikladu, přičemž oba viděli cíl svého snažení v prosperitě a blahu obce. Dobře také věděli, že pokud by tento vztah zůstal trvale neurovnaný, byla by to obec, které by prokázali tu nejhorší možnou službu.

Proto vedeni pocitem zodpovědnosti pracovali dále pro obec podle svých nejlepších schopností. Antonín Lang v čase, kdy již byl pevně rozhodnut obec opustit, napsal divadelní hru „Druhé přikázání lásky“. Nastudoval ji se svými žáky a 6. ledna, necelé tři měsíce před odchodem z obce, provedl. Výtěžek pak věnoval na stavbu kostela.

Když obec opouštěl, nebyla na jeho počest stavěna slavobrána a nevyjelo ani banderium s jezdci oděnými v národních barvách. Až po svém odchodu, v roce 1899, již na novém působišti v Žabovřeskách, se A. Lang dozvěděl o tom, že k realizaci jeho plánů přece jenom došlo: podolská škola byla rozšířena o jednopatrové jižní křídlo a do jejích tříd nastoupilo 191 žáků.

Chrám sv. Jana Nepomuckého byl slavnostně vysvěcen 7. května téhož roku.

Autor textu: Jiří Čalkovský, kronikář v Podolí u Brna
(Prameny jsou uvedeny přímo v textu a citované pasáže jsou odlišeny kurzívou.
V případě tohoto textu je to Kronika školy v Podolí a deník Hlas.)

Text byl publikován ve Zpravodaji obce Podolí:

1. Příchod do Podolí (Zpravodaj 4. číslo roku 2010 strany 17-18)
2. První kroky v podolské škole (1/2011, str. 25-26)
3. Dny za katedrou (2/2011, str. 8-10)
4. Poslání pedagoga (3/2011, str. 15-17)
5. Od národopisu k hospodářské škole (4/2011, str. 16-18)
6. Odchod z Podolí (1/2012, str. 33-35)